

magis indurabatur, et quo major elucebat Dei clementia in admovento flagello, eo magis ipse ad Deum spernendum et contemnendum animabatur. Sed si quando placuerit Domino scintillam ignis veri sui amoris in corde quantumvis duro succedere, continuo mollescet, et instar cere liquescet, neque illius virtuti ulla obstinatio diuturna, vel dura resistet, sed fiet continuo cor carneum, quod fuerat lapideum, et ex congelatis nivibus flante spiritu Domini, fluent aque. Exemplum habemus in Evangelio de muliere illa, quae erat in civitate peccatrix, quam nec monita fratris, nec sororis oburgatio, nec honor familiae, nec proprium dedecus movere potuerant, ut a peccando desisteret, et unus tamen Christi radius in cor ejus penetrans, ibique scintillam divini amoris accendens, ita subito eam transformavit in aliam, ut non eruberit femina nobilis in loco publici convivii ad Christi pedes accedere, et tota versa in lacrymas, ex ipsis lacrymis balneum Christi pedibus facere, et propriis capillis, vice lintei pedes eosdem abstergere, et illos pedes ex amoris vehementia identidem osculari, et unguento pretiosissimo et odorato perungere, ut se et sua omnia Christi obsequio dedicare velle deinceps significaret. Haec meruit vocem illam Domini audire: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Sed libet aliud quoque exemplum multo recentius in medium afferre. Gulielmus dux Aquitaniae temporibus S. Bernardi, fuit, si quis aliud in tuendo Anacleto schismatico Pontifice, et Innocentio legitimo oppugnando obstinatus, et pertinax, exturbaverat ex ditione sua Episcopos Catholicos omnes, et iurejurando sese obstrinxerat, nunquam pacem cum illis se habiturum, et quia noverant omnes obduratum cor ejus ad malum, et ferociam ad superbiam hominis verebantur, nemo erat, qui eum admonere aunderet. Placuit Domino per servum suum Bernardum, cor hujus obdurati hominis visitare, et scintillam non parvam divini amoris in pectore ipsius accendere, continuo ex leone agnus, ex superbo humilis, ex pertinace obedientissimus factus est, ad unum S. Bernardi verbum, Episcopum Pictaviensem amice complexus in sedem suam manu sua reposuit, et quod omnem admirationem superare videtur, cum quaesivisset a quodam Eremita remedium animae suae ob admissa peccata, et ille jusisset ut loricae cereum super nudam car-

nem indueret, et clavis ita claudi sineret, ut nunquam illam exuere posset, continuo paruit, et missus ab Eremita ad summum Pontificem pro absolutione recipienda dicto obediit, et cum summus Pontifex suspicaretur, eum non ex corde penituisse, vel patientiam ejus experiri vellet, jussit eum usque ad Hierosolimam peregrinari, et a Patriarcha ejus civitatis absolutionem petere. Gulielmus mox iter arripuit, et mandatum Pontificis adimplevit, denique cum ex potentissimo Principe humilis Monachus esset effectus, vix ullus fuit ejus aetatis, qui eum de missione, patientia, paupertate, devotione, et pietate superaret. *Haec, videlicet, est mutatio dexterae Excelsi*, haec est vis ignis divini, cui nulla cordis obstinatione resistitur.

Restat ultima proprietas ignis, quod res graves extenuet, et facili negotio sursum atollat. Quae causa est, cur homines, qui non ardent amore divino, graves corde sint, et dicat illis Propheta: *Usquequo gravi corde, ut qui diligitis vanitatem et quaeritis mendacium?* Ea nimirum est causa, quia corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, ut dicit Sapiens, et *jugum grave super filios Adam. a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturae in matrem omnium*, inquit Ecclesiasticus. Quod sit autem hoc jugum grave, quod in corpore mortali aggravat animam, explicat idem auctor paulo post cum addit *furor, zelus, fluctuatio, timor, iracundia, et cetera, quae passiones animi dici solent*. Haec hominem ita gravant, ut nihil aspicat, nisi terram, cui prostratus inhæret; et nec ad Deum quaerendum assurgere, nec viam mandatorum Dei expedire currere possit. Sed cum incipit ignis divinus ex alto corda humana succedere, continuo passiones illae diminui, et mortificari, et onus grave levius fieri incipit, et si ardor crescat, non difficile est cor humanum ita exonerari, ut accipiat pennas sicut columbae et cum Apostolo dicere possit: *Conversatio nostra in caelis est, et quasi corde dilatato per ignem dicat cum Davide: Viam mandatorum tuorum cecurri, cum dilatasti cor meum*. Certe posteaquam Salvator dixit: *Ignem veni mittere in terram et quid volo, nisi ut ardeat?* vidimus plurimos ita leves effectos, ut omnem honorum, et carnis, et divitiarum affectum deposuerint et Christo in caelos abeunti dixerint: *Trahere nos post te*, hinc tot monasteria erecta, tot deserta habitari coepit, tot chori Virginum inventi, quibus non solum facile fait, viam

mandatorum currere, sed etiam per viam consiliorum ascendere, et sequi agnum quocumque ierit. O beatus ignis, qui non consumis, sed illuminas, et si consumis, humorem noxium consumis, ne vitam extinguat. Quis mihi dabit, ut isto igne corripiar? qui nigredinem ignorantiae, et erroneae conscientiae obscuritatem luce verae sapientiae purget, et tollat? qui frigus pigritiae, indevotionis, et negligentiae cum amoris ardore commutat: qui cor meum indurari nunquam sinat, sed calore suo semper emolliat, et obediens aique devotum efficiat: qui denique jugum grave terrenarum curarum, et terrenorum desideriorum auferat, et pennis sanctae contemplationis, quae charitatem nutrit, et auget, cor meum sursum atollat, ut cum Propheta dicere possim: *Lætifica, Domine, animam servus tui, quoniam ad te Domine, animam meam levavi*.

GRADUS SEPTIMUS.

Ex consideratione caeli, id est, solis, lunae et stellarum.

Non laborabimus hoc loco, ut ex consideratione caeli gradu nobis ad Deum considerandum eriganus, habemus enim praesentem Prophetam regium, qui in Psalmis canit: *Caeli annuntiant gloriam Dei, et opera manuum ejus enuntiat firmamentum, et quoniam duo tempora sunt, quibus e caelo ad Deum penitus contemplationis ascendimus, diurnum videlicet, et nocturnum; de priore scribit in illo Psalmo: In sole posuit tabernaculum suum, et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut gigas ad currendam viam, a summo caelo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus, nec est qui se abscondat a calore ejus*. De posteriore scribit in alio Psalmo: *Videbo caelos tuos, opera digitorum tuorum, lunam, et stellas, quae tu fundasti*.

Incipiamus a priore tempore. De sole, quem interdiu videmus, quatuor laudes canit Spiritus sanctus per os David; primam, quod sit tabernaculum Dei; secundam, quod sit pulcherrimum; tertiam, quod velocissime et sine fatigatione semper currat; quartam, quod illuminando et calefaciendo virtutem suam maxime manifestet. Propter hæc omnia scripsit Ecclesiasticus: *Vas admirabile solis Excelsi; magnus Dominus, qui fecit illum*.

Primum igitur, conditor omnium rerum

Deus in sole, tanquam in re nobilissima, posuit tabernaculum suum, id est, inter omnes res corporales elegit Deus solem, ut in ipso, tanquam in palatio regio, vel divino sanctuario habitaret. Caelum quidem et terram Deus implet, et caelum, ac caeli colorum eum non capiunt, tamen ibi magis habitare dicitur, ubi majora signa presentiae suae, mirabilia operando manifestat. Sed quoniam in textu Hebraico dicitur, soli tabernaculum posuit in eis, id est, in caelis: colligimus ex hoc loco Psalmi, alteram solis excellentiam, quae cum priore non pugnat. Magna res est sol, cui palatium amplissimum, pulcherrimum, et nobilissimum Deus paravit, voluit enim ut caelum ipsum esset palatium solis, in quo libere perambularet, et operaretur: et ipse sol esset palatium summi Principis Dei. Quemadmodum igitur cognoscimus magnitudinem et eminentiam solis ex eo, quod tabernaculum ejus est caelum, ita cognoscimus magnitudinem et eminentiam Dei ex eo, quod tabernaculum ejus est sol, vas videlicet admirabile, et quo nihil mirabilius in rebus corporalibus invenitur.

Deinde David, ut pulchritudinem eximiam solis ex rebus notis ostenderet, comparavit eum cum sponso egrediente ex thalamo suo nunquam enim se magis ornant homines, neque unquam magis speciem et pulchritudinem ostentare cupiunt, quam cum sponsi sunt, tunc enim sponsae oculis, quam vehementissime diligunt, placere supra modum cupiunt. Sed si possemus in solem aciem oculorum figere, etsi propinquiores illi essemus, et totum, quantum est, et qualis est, videremus, non indigeremus similitudine sponsi ad ejus incredibilem pulchritudinem capiendam, certe omnis venustas colorum a luce pendet, et absente luce omnis colorum pulchritudo evanescit, proinde nihil est pulchrius luce, et Deus ipse, qui est ipsa pulchritudo, lux appellari voluit, Deus, inquit S. Joannes, *lux est, et tenebrae in eo non sunt ullae*, porro in rebus corporalibus, nihil est sole lucidius ac per hoc, nihil est sole formosius. Adde pulchritudinem rerum inferiorum, atque hominum praecipue, brevi marcescere, solis pulchritudinem nunquam extingui, nunquam minui semper omnia aequali splendore laetificare. An non sentimus, in exortu solis, quam videantur res omnes quodammodo exhilarari? nec solum homines letari, sed etiam suaves venti spirare, flores aperiri, herbas exurgere, aviculas ac-

rem cantu mulcere? Hinc ille cæcus senex Tobias dicenti sibi Angelo: *Gaudium tibi sit semper*, respondebit: *quale gaudium mihi erit qui in tenebris sedeo, et lumen cæli non video?*

Age igitur, anima mea, et tecum reputa, si sol creaturus exortu suo ita letificat omnia quid faciet sol increatus, sine ulla comparatione pulchrior, et laudior, quando puris cordibus, non ad breve tempus, sed in æternum videndus, et contemplandus orietur? Et quam infelix et tristis hora succedet perditis hominibus quando in tenebras sempiternas sepeliendi amandabuntur, ubi nec solis increati, neque creati radii, ullo unquam tempore penetrabunt? et quale gaudium erit anima illi, cui a Patre luminum dicitur: *Intra in gaudium Domini tui.*

Postea idem Propheta celebrat solis cursum prorsus admirabilem. *Exultavit, inquit, ut gigas ad currendam viam.* Gigas certe robustus, si pro magnitudine corporis passus ostendat, et pro virum robore velociter currat, ingens omnino spatium brevi tempore conficiet. Et quidem Propheta, quoniam solem comparaverat homini sponso, ut explicaret, eo modo, quo poterat pulchritudinem solis, sic postea comparavit homini giganti, ut eo modo, quo poterat, eadem similitudine utens. Solis cursum velocissimum explicaret. Sed etiamsi non homini, quantumvis magno et robusto, sed avibus volantibus, sagittis, ventis, fulminibus comparasset, adhuc longissime a veritate abesset, nam si verum est, quod oculis cernimus, solem viginti quatuor horis percurrere totum ambitum sui orbis, et si ambitus orbis solis, infinitis fere partibus orbis terræ circiter viginti millia milliariorum complectitur; quæ sunt omnino verissima: sine dubio sequitur, ut singulis horis multa milliaria millia sol currendo conficiat. Et quid dico, singulis horis, imo singulis quadrantibus, ac fere singulis horarum particulis. Nam si quis velit ortum, vel occasum solis observare, præsertim in horizonte aperto quale est in mari, vel in planitie campestri, intelliget totum corpus solare ascendere supra horizontem, minori spatio temporis, quam sit octava pars horæ, et tamen diameter corporis solaris nullo major est, quam diameter orbis terræ, qui tamen septem millia milliariorum continet. Ego ipse volens curiose aliquando cognoscere, quanto temporis spatio sol totus occumberet in mari, cepti ad initium occasus ejus legere

Psalmum, *Misere mei Deus*: et vix totum bis legeram, cum jam sol totus occubisset. Ergo necesse est, solem eo brevissimo tempore, quo bis legitur Psalmus, *Miserere*, cursu suo percurrere spatium multo majus, quam sint septem millia milliariorum. Quis hoc crederet, nisi certa ratio demonstraret? Et si quis nunc addat, corpus quod tam velociter movetur esse molem toto orbe terrarum longe majorem: et motum tanti corporis et tam velocem sine ulla intermissione, vel fatigatione peragi, et, si Deus jubeat, æterno tempore posse durare: certe nisi stipes, aut truncus fuerit non poterit infinitam conditoris potentiam non admirari. Vere igitur scribit Ecclesiasticus, hoc esse vas admirabile, opus Excelsi, et vere magnum Dominum qui fecit illud.

Restat efficacia luminis, et calor, de qua dicit David, *Nec est qui se abscondat a calore ejus.* Hoc unum corpus lucidum in medio mundi positum omnia sidera, omnem aerem, omnia maria, omnem terram collustrat et calore suo vivifico ubique terrarum omnia germina, omnes segetes, omnes arbores virere et frondere facit, omnes fructus ad maturitatem perducit: et infra terram etiam virtutem suam diffundit, ac metalla omnis generis producit. Quare Sanctus Jacobus initio epistolæ suæ Deum ipsum cum sole comparavit. *Omne datum optimum, inquit, et omne donum perfectum desursum est descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Sol quidem est pater luminum corporalium, Deus autem est Pater luminum spiritualium sed in tribus rebus dissimilitudo magna est inter Deum et solem, primum enim sol, ut totum orbem terrarum lumine et calore compleat necesse habet transmutatione perpetua: Deus autem, quia ubique totus est, transmutatione non indiget. Idcirco Sanctus Jacobus dicit: *Apud quem non est transmutatio.* Deinde, sol propterea quod semper mutat loca, ideo per vias aliis diem facit, aliis noctem relinquit, aliis luget, aliis obumbratur: Deus autem nunquam movetur, et semper omnibus præsens est, ideo et sanctus Jacobus addit: *Nulla est apud eum vicissitudinis obumbratio.* Denique, quod est omnium maximum a sole patre luminum corporalium sunt omnia data, et dona, nascuntur in terris: sed hæc bona sunt sed neque optima, neque perfecta, quin potius exigua, temporalia, caduca, et quæ nec hominem bonum

faciunt, et quibus male uti possunt qui volunt, quæque in suam perniciem plurimi convertunt. At a Deo Patre luminum spiritualium descendunt omnia data optima, et dona perfecta, quæ habentem optimum perfectumque efficiunt, et quibus nemo male uti potest, et quæ in iis perseverantem perducunt ad statum veræ felicitatis, qui est omnium honorum aggregatio perfectus.

Quare igitur, anima mea, quæ sint ista data optima, et dona perfecta, quæ desursum sunt, atque a luminum Patre descendunt, ut cum inveniris, de illis sollicita sis, atque illa totis viribus obtinere nitaris. Sed non est quod longe discedas, satis hoc tibi ipsa solis natura monstrabit. Sol enim lumine et calore omnia peragit, atque hæc sunt data et dona patris luminum corporalium, lumen et calor; sic igitur data optima et dona perfecta, quæ desursum sunt, descenduntque a vero patre luminum Deo, sunt lux sapientiæ, et ordinatio charitatis. Lux sapientiæ, quæ vere sapientem facit, et qua nemo potest uti male, et quæ ad fontem sapientiæ in coelesti patria situm perducit, est illa, quæ docet contemneret temporalia, et magni facere sempiterna; docet, *Non sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, docet non facere de exilio patriam, nec amare peregrinationem, sed tolerare; denique docet, habere vitam hanc presentem in patientia, cum sit plena periculis, et tentationibus; et mortem in desiderio, quia: Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* Ordinatio veræ charitatis quid est nisi Deum, qui finis est omnium desideriorum, sine fine et sine mensura diligere: res cæteras, quæ sunt media ad finem diligere cum mensura, et modo, quantum videlicet necesse est ad finem, id est, ad beatitudinem consequendam. Certe nemo est inter filios hominum, qui circa corporis curam ita ordinem invertat, ut sanitatem amet cum mensura, et amarum potionem sine mensura, cum sciat illam esse finem hanc medium. Unde igitur fit, ut tam multi, qui sapientes videri volunt, in coacervandis divitiis, in quærendis voluptatibus carnis, et in adipiscendis honorum gradibus nullum modum inveniunt, quasi hæc bona finis sint cordis humani, et in amando Deo, et felicitate sempiterna querenda, iis angustiis contenti sint, quasi hæc media sint ad finem, non finis omnium mediolorum? Illa omnino causa est, quia sapientiam hujus mun-

di habent, non sapientiam, quæ desursum est, descendens a Patre luminum, et quia ordinatam charitatem non habent, ac per hoc charitatem veram non habens quæ nisi ordinata esse non potest, sed pleni sunt cupiditate, quæ ex patre non est, sed ex mundo. Tu igitur, anima mea, dum peregrinaris a patria, et inter hostes versaris, qui veræ sapientiæ, veræque charitatis insidiantur, et astutiam pro sapientia, et cupiditatem pro charitate supponunt, ingemisce toto corde Patrem luminum, ut data optima, et dona perfecta, veræ scilicet sapientiæ lucem, et ordinatæ charitatis ardorem ad cor tuum descendere faciat, ut iis repletus, per tuam mandatorum Dei inoffenso pede decurras et ad patriam illam pervenias, ubi de ipso fonte sapientiæ bibitur, et de puro lacte charitatis vivitur.

Venio nunc ad tempus nocturnum, in quo cælum nobis per lunam et stellas gradum facit ad ascendendum in Deum, sic enim loquitur David: *Quoniam videbo celos tuos opera digitorum tuorum, lunam et stellas, quæ tu fundasti.* Si cælum ipsum videre possemus, non diceret Propheta, quasi explicando, quod ante perorasset, *Lunam et stellas, quæ tu fundasti*, et sane si ad cælum ipsum sensus nostri pertingerent aut ejus naturam et qualitates certa ratione investigare possemus, sine dubitatione egregiam scalam haberemus ad Deum. Non ignoramus quidem non defuisse, qui ex motu siderum, naturam cæli definierint quintam essentiam, simplicem, incorruptibilem, et quæ perpetuo moveatur in orbem: sed scimus etiam non defuisse alios, qui cælum esse voluerint elementum ignis, quod non moveatur in orbem, nec sit incorruptibile secundum partes, nos autem non opiniones, sed scientiam certam, aut doctrinam fidei querimus, ut ex ea nobis ad Deum cognoscendum scalam solidam construamus. Ergo contenti erimus ex luna et stellis, quæ videmus, scalam erigere cum Propheta, ut paulo ante fecimus ex sole, qui est dux, et princeps luminum reliquorum.

Luna duas habet, proprietates, quæ nobis utiles esse possunt ad ascendendum, et promerendum Deum, prior est, quod qua magis propinquat ad solem, eo magis illustratur in parte superiore, quæ respicit cælum, et obscuratur in parte inferiore, qua respicit terram: et quando est omnino subjecta soli, et cum eo omnino conjuncta, tum tota est lu-

cida versus cœlum, et obscura versus terram: et contra, cum est opposita soli, tota illustris cernitur ab iis, qui terram incolunt et nihil lucis habet in parte superiore, quam intuentur, qui incolunt cœlum. Hæc lunæ proprietates magnum esse potest documentum vel exemplum mortalibus, ut intelligant quam solliciti esse debeant propinquitatis, et subjectionis, et conjunctionis ad verum Patrem luminum, Deum. Luna significat hominem; sol Deum; quando luna est opposita soli, tunc lumine mutuato a sole, respicit solam terram, et terga quodammodo vertit cœlo: unde etiam terra pulcherrima apparet habitantibus in terra, sed deformissima habitantibus in cœlo. Sic omnino mortales homines, quando longissime recesserunt a Deo, ut filius ille prodigus, quando recessit a patre, et abiit in regionem longinquam, tunc abutuntur lumine rationis, quod a Patre luminum acceperunt, ad solam terram inspiciendam et oblitâ Deum solam terram cogitant, solam terram amant, et in ejus bonis adipiscendis toti occupantur, et tunc a filiis hujus sæculi sapientes et beati predicantur. Sed ab iis, qui degunt in cœlo pauperes, et nudi, et cæsi, et deformes, et miseri et miserabiles judicantur. Contra vero luna cum sole conjuncta, illi perfecte subjicitur, tota luget ex parte superiore, et cœlum solum respicit, terræ vero terga quodammodo vertit, et ab humanis oculis penitus evanescit. Sic omnino cum impius incipit ad pietatem reverti, et per conversionem perfectam Deo, vero animarum soli, subjicitur per humilitatem, et conjungitur per charitatem, tunc adimplet, quod Apostolus monet, ut quæ sursum sunt quærat, ubi Christus est in dextera Dei, et quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram, et tunc ab insipientibus contemnatur, et quasi mortuus reputetur, vere enim qui talis est, mundo mortuus est, et vita ejus abscondita est cum Christo in Deo, sed cum apparuerit Christus vita ejus, tunc et ipse apparebit cum Christo in gloria, ut idem Apostolus eodem loco subjungit.

Atque hæc est causa (ut S. Augustinus in Epistola ad Januarium annotavit) cur Pascha Domini, tam in lege veteri, quam in nova, non possit rite celebrari, nisi plenilunio peracto, id est, cum luna, quæ in plenilunio est opposita, incipit per conversionem redire ad conjunctionem cum sole: voluit enim Deus hoc cœlesti signo demonstrare, per Passionem et Resurrectionem Domini factum esse,

ut homo contrarius Deo per iniquitatem suam inciperet converti ad Deum, atque ad ejus gratiam et unionem properare per meritum Jesu Christi.

Sed tu, anima mea, si aspirante gratia Dei, invenias te forte subjectam Patri luminum per veram humilitatem, eique feliciter conjunctam per ardentem charitatem, noli stultus imitari, qui sicut luna mutantur, sed sapientes emulare, qui ut sol permanent, Ecclesiastico teste. Luna enim quam velociter ad conjunctionem accedit, tam velociter a conjunctione recedit; tu vero si sapis, adeptam semel gratiam noli deserere, noli abire, noli recedere, nihil enim melius ullo in loco reperies: neque seis an alias reverti dabitur, si sponte recesseris, qui enim promisit veniam penitentibus et gratiam revertentibus, nec vitam longiorem, nec donum penitentiae tibi promisit. Ergo secure terga vertas terræ, et solem tuum intueri, in illo conquiesce, in illo delectare, in illo permance, dicas cum Apostolo Petro: *Bonum esse, nos hic esse*; et cum Martÿre Ignatio, *Bonum mihi est, cum Christo vivere, quam regnare in finibus terræ*. Et parum tibi sit, quid de te judicent, qui terram sapiunt. Non enim ille probatus est, quem mundus commendat, sed quem Deus commendat.

Est alia lunæ consuetudo, quam Deus quoque cum electis suis servare solet. Luna siquidem preest nocti, sicut sol diei, ut dicit Moses in Genesi et David in Psalmis, sed sol diem totum continuo splendore colustrat. Luna vero nunc magno lumine, nunc exiguo noctem illuminat, aliquando etiam nullo lumine noctis tenebras consolatur. Sic Deus, ut sol, Angelos sanctos, et animas Beatorum, quibus perpetua dies est (*noct enim non erit illis*, ait S. Joannes in Apoc.) perpetua claritate illustrat, nostræ autem hujus peregrinationis et exilii noctem, in qua per fidem ambulamus, et non per speciem, et Scripturæ sancte intendimus tamquam *Lucernæ lucenti in caliginoso loco*, ut ait S. Petrus in epistola posteriore, Deus, ut luna, per vices corda nostra illuminando visitat: et aliquando in tenebris desolationis relinquit. Nec tamen debes, a anima, nimum contristari, si nullo consolationis lumine frueris: neque nimum exhalari, si paulo post in luce consolationis et devotionis respiras. Deus enim non solem, sed lunam se gerit in hujus sæculi nocte, et non

solum nobis pusillis et imperfectis Deus nunc apparet, ut luna plena lumine consolationis, nunc ut vacua omni lumine horrorem et tenebras noctis densissimas nobis relinquit, nam et Apostolus Paulus vas electionis, et qui ad tertium cœlum raptus, *Audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui*, aliquando dicit: *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra*, aliquando vero ingemiscit, et lamentatur, dicens: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Et in posteriore ad Corinth. : *Non volumus vos ignorare fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus, supra virtutem ut tederet nos etiam vivere*. Atque hoc est, quod monet S. Joannes Chrysostomus, Deum in sanctis omnibus hoc facere, ut neque tribulationes, neque jucunditates eos sinat habere continuas: sed tum ex adversis, tum ex prosperis justorum vitam, quasi admirabili varietate contextere, atque hæc de luna.

Reliquæ sunt stellæ inter ornamenta cœlorum de quibus Ecclesiasticus dicit: *Species cœli, gloria stellarum*, sed addit continuo: *Mundum illuminans in excelsis Dominus*, quicquid enim decoris habent stellæ, ut etiam sol, et luna, totum a Patre luminum est, et non sol per diem, nec luna ac stellæ per noctem mundum illuminant, sed Dominus est, qui in excelsis habitans, per solem, et lunam et stellas mundum illuminat. Ipse est enim, qui ut loquitur Propheta Baruch, *Emittit lumen, et vadit, et vocavit illud, et obedit illi cum tremore, stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis, et lætatae sunt, vocatae sunt et dixerunt: Adsumus, et lucerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas*. Quibus verbis significatur infinita potentia Dei, quæ incredibili facilitate corpora tam vasta et tam formosa momento producit, et ornat et operari facit. Quod nobis est vocare, Deo est verbo creare, vocat enim ea, quæ non sunt, et vocando facit, ut sint, et stellis dicere, Adsumus, nihil est aliud nisi confiteri ad vocem imperantis existere, et operari. Lucere autem cum jucunditate ei, qui fecit illas, est ita prompte et facile obedire factori, ac si in obediendo, magna jucunditate et gaudio afficerentur. Sed illud est omnino admirabile in stellis, quod cum ve-

locissimo moveantur, et nunquam a cursu illo incitissimo cessent, et alia tardius, alia celerius currant in orbem, tamen semper modum suum et proportionem cum aliis ita servant, ut inde concentus harmonicus, et isque suavissimus oritur. De hoc concentu loquitur Deus in libro Job, cum dicit: *Quis enarrabit cœlorum rationem et concentum cœli quis dormire faciet?* non est iste concentus vocum, aut sonorum, qui auribus corporis percipiatur, sed concentus proportionum in moribus syderum, qui cordis aure sentitur. Si quidem stellæ firmamenti, omnes simul eadem velocitate viginti quatuor horis totum cœli ambitum percurrunt; septem vero sidera, quæ planetæ, sive errantia sidera dicuntur, variis motibus, alia velocius, alia tardius incitantur: ut videantur stellæ firmamenti Bassum imitari (ut vulgaribus nominibus utamur) et planetæ quasi contra punctum perpetuum et suavissimum facere. Sed hæc supra nos sunt, et illis tantum iste concentus sonat qui in cœlo positi rationem motuum istorum intelligunt. Et quoniam stellæ servata proportione, semper in orbem se convertendo non fatigantur, videntur instar virginum honestarum, et saltandi peritarum, in cœlo semper choreas jucundissimas agere.

Sed tu, anima mea, paulo altius ascende si potes, et a splendore maximo solis, a pulchritudine lunæ, a multitudine et varietate luminum reliquorum, ab admirabili concentu cœlorum, et a choreis jucundissimis stellarum, cogita quid erit supra cœlum videre Deum, solem videlicet, qui lucem habitat inaccessibilem; intueri Virginem illam, cœli Reginam, quæ pulchra ut luna, totam lætificat civitatem Dei; aspicere choros, et ordines multorum millium Angelorum, qui stellis omnibus plures et lucidiores cœlum cœli exornant, cernere animas sanctorum hominum, choris Angelorum insertas, quasi planetas stellis firmamenti admixtas et quid erit cantica laudum audire, et illud perenne Alleluia consonis vocibus in plateis civitatis illius dulcissime resonare, sic enim fiet, ut nec ipsa cœli pulchritudo tibi magna videatur, et quæ infra cœlum sunt omnino perexigua, ac pene nulla ac per hoc contemnenda et despiciabilia judicentur.

GRADUS OCTAVUS

Ex consideratione animæ rationalis.

Pertransivimus hucusque res omnes corporales dum mentis consideratione ex rebus creatis ad creatorem ascendere nitimur. Jam vero supra omnium corporum dignitatem, invenimus animas humanas, quæ ad infimum genus spiritualium substantiarum pertinere noscuntur, inter quas, et Deum nihil medium nobis occurrit, præter Hierarchias et ordines Angelorum.

Porro humana anima, tantam habet cum Deo conditore similitudinem, ut plane ignorem, an alia via quis possit facilis ad Deum cognoscendum ascendere, quam ex consideratione propriæ animæ. Itaque voluit Deus hominem esse inexcusabilem, si notitiam Dei non habeat, cum eam ipsius Dei auxilio comitante ex animæ suæ cognitione non difficulter haurire possit.

Primum igitur, anima hominis spiritus est; sic enim exponunt Sancti Patres illa verba Genesis: *Formavit Dominus Deus hominem ex limo terræ et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ: et illud Tobia: Præcipe recipi spiritum meum, et illud Ecclesiastæ: Revertatur pulvis in terram suam et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Quamvis autem vocabulum spiritus conveniat etiam vento, de quo dicitur in Psalmis: *Spiritus procellarum, et in Evangelio: Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audit, tamen non dubium est, spiritum procellarum esse corpus tenuissimum, quod ob summam suam subtilitatem, magis imitatur spiritalem naturam, quam aliud quodcumque corpus, anima vero humana propriè spiritus est, non corpus, neque ex materia producitur, sed a Deo creatur, de qua re apud Catholicos nulla controversia est.*

Hic igitur incipit excellentia animæ, et similitudo ad Deum, Deus enim spiritus est, ut Salvator aperte pronuntiat: *Spiritus est Deus, et qui eum adorant, in spiritu et veritate oportet adorare.* Sed quamquam et Deus spiritus est, et anima humana spiritus est, tamen Deus est spiritus increatus, et creator, anima spiritus creatus: ex quo sequitur infinita distantia inter spiritum, qui est anima, et spiritum, qui est Deus, proinde quantum letari potest anima, quod sit in genere substantiæ spiritualis, ac per hoc

cælo et sideribus altior nobilitate naturæ, tantum humiliari debet, ac Deo conditori subijci, quod ex nihilo facta sit, et ex se nihil sit.

Deinde anima humana, quia spiritus simplex est, immortalis etiam est, non enim habet in se aliquid, unde distrahi vel interire possit. Sed in hac re quoque quantum gloriari potest super animas brutorum animalium, quæ cum corpore intereunt tantum conditoris sui excellentiam suspicere et admirari debet, qui non solum immortalis, sed sempiternus etiam est. Anima enim humana aliquando non fuit, et solius Dei voluntate ad esse pervenit, et ejusdem voluntate Dei, posset ad nihilum redigi, quamvis in se corruptionis principium non habeat. Itaque recte dixit Apostolus de Deo: *Qui solus habet immortalitatem, solus enim nulla vi, nullo casu, nulla ratione dissolvi potest, cum sit ipsum esse, ipsa vita, et fons essendi, et vitæ.*

Tertio anima humana lumine intelligentiæ prædita est, cognoscit enim non solum colores, et sapes, et odores, et sonos, et calorem, et frigus, et durum, et molle, et alia id genus, quæ sensibus corporis patent, sed etiam de substantia judicat, et de rebus non solum singulis, sed etiam universis, et non solum præsentia novit, sed etiam futura conjectat, et discurrendo transcendit cælos, penetrat abyssos, ex causis scrutatur effecta, et ex effectis recurrit ad causas. Denique Deum ipsum, qui lucem habitat inaccessibilem, acie mentis attingit, atque hoc est lumen, de quo dicit S. Joannes in Evangelio: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,* et David in Psalmis: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, et: Nolite fieri, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.* Magna est hæc anima dignitas, per quam homo similis est Deo, et dissimilis bestiis, atque hinc conjectare potest ac debet homo, quanta sit eminentia et sublimitas Domini conditoris sui. Anima enim lumine intelligendi prædita est, sed Deus est lux, et intelligentia. Anima discurrit a causis ad effecta, et ab effectis ad causas, atque eo discursu non sine magno labore scientiam venatur: Deus intuitu uno ac simplici simul omnia perfecte cognoscit. Anima intelligit ea, quæ sunt, ac per hoc scientia ejus pendet a rebus: Deus intelligendo facit, ut res sint, ac per hoc rerum existentia a Dei scientia pendet. Anima de rebus futuris ut-

omque conjectat: Deus omnia futura non minus perspicere, quam præterita et præsentia semper intuetur. Anima multis indiget ut intelligentiæ munus exerceat, objecto, specie, phantasmate, et aliis: Deus nulla re eget, ipsa enim essentia sua est, illi omnia, imo etiam ipsa sua essentia est illi intelligentia. Denique anima, dum est in corpore non solum Deum non videt, sed neque Angelos videt, neque seipsam videt, neque substantiam ullam, quamvis corporalem, proprie videt, et in multis fallitur, plurima ignorat, de pluribus opinionem, de paucissimis veram scientiam habet, Deus autem nihil ignorat, nihil opinatur, nunquam fallitur, nunquam errat. *Omnia nuda sunt et aperta oculis ejus,* ut Apostolus loquitur in epistola ad Hebræos. Ergo si tanti facit homo scientiam suam, ut Apostolus dicat: *Scientia instat,* quantum admirari debet scientiam conditoris, cui comparata omnis scientia nostra, non scientia, sed ignorantia est?

Quarto viget in anima humana genus aliud scientiæ, quod non in speculatione, sed in actione versatur. Unde sunt tot libri Philosophorum, de vitis, et virtutibus; tot leges principum, et consilia jureconsultorum: tot institutiones et exercitationes ad artem bene vivendi comparandam. In quibus admirabile cernitur in homine lumen rationis, quo uno longe ac longe bestiis præstamus. Sed nihil hæc omnia sunt ad legem æternam, quæ in mente conditoris viget, ex qua tamquam ex fonte uberrimo manarunt omnes leges, et omnia jura. *Unus est enim legislator, et Jdex Deus,* inquit S. Jacobus in epistola sua. Ipse est veritas, et justitia, et sapientia, *Per quem reges regnant, et legum conditores justa decernunt,* proinde nunquam artem bene beateque vivendi reperies, donec ad scholam Christi, qui unus est Magister verus admissus, ejus verbo et exemplo didiceris justitiam illam, quæ abundat super justitiam Scribarum, et Phariseorum, addo etiam Philosophorum, cujus finis est *Charitas ex corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta.*

Quinto possidet anima hominis tertium genus scientiæ, quod in rebus ingeniose fabricandis positum est. Et quidem norunt etiam araneæ telas texere, et aviculæ nidus edificare, et apes mella conficere, et vulpes foveas, quasi domos querere: sed ista animalia naturæ quodam instinctu rem unam

et eandem et modo eodem faciunt: anima vero humana ratione et judicio prædita artes innumerabiles adinvenit, per quas omnibus animalibus, velint nolint, imperat et dominatur; nec prosunt avibus alæ, nec piscibus profunditas aquarum, nec leonibus, aut ursis robor eximium, nec equis et mulis ferocitas, nec cervis et capreis pernicitas. Siquidem ipsi etiam pueri, laqueis, et visco, et retibus aves capiunt, et hamo ac retibus piscatores pisces apprehendunt: viri autem ingenio et arte leones et ursos caveis ferreis includere, et circumducere: apros et cervos vel funibus irretire, vel ferro confodere: equos et mulos fræno domare, et imperio suo subdere didicerunt. Quid dicam de arte navigandi? quanta lux ingenii in anima humana fulsit, quando per liquidum mare navis maximas, et ponderibus gravissimis onustas, non solum remis, quasi pedibus, currere, sed etiam velis, quasi alis volare docuit? Quid de agricultura? quis non obstupescat ingenium hominis, si segetes, si vineas, si pomaria, si hortos, si piscinas, si varios aquarum rivulos ad hortos irrigandos, et arva humectanda ductos inspicit? Quid de architectura? quis non miretur palatia, templa, urbes, arces, turres, amphitheatra, pyramides, obeliscos? Omitto pingendi et sculpendi artes, quibus sic interdum ad vivum exprimuntur, vel coloribus in tabula, vel scapello in marmore vultus hominum, vel res cæteræ, ut veræ, non pictæ, vel sculptæ credantur. Omitto reliquas artes humano ingenio, sive ad necessitatem vitæ, sive ad commoditatem, sive ad voluptatem exigittas, quæ tot sunt, ut numerari vix possint.

Age igitur, anima mea, gratias Deo, quod tanto intervallo distare voluerit naturam tuam a natura animalium cæterorum: sed simul attolle oculos mentis ad ipsum eundem conditorem tuum, in quo est verus fons ingenii, et sapientiæ effectricis rerum, ab illo fonte defluit quicquid ingenii ad naturam tuam derivatum est, et si miraris ingenium hominis, quod animalibus ratione carentibus industria et arte dominari didicerit; admirare potius Deum, cui omnia serviunt, et obediunt, non solum animalia, sed etiam inanima. Et si magnum tibi videtur, quod homo tot artes invenit navigandi maria, colendi agros, fabricandi domos: cur non majus videri debet, quod Deus sapientia sua fabricavit cælum, et terram, et maria, et

omnia, quae in eis sunt, et omnia moderatur, et regit? et si denique obstupescis artem pingendi in tabulis, et quasi vires ducendi de marmore vultus: cur non obstupescis artem conditoris tui, qui de luto formavit verum ac vivum hominem, et de costa viri veram ac vivam mulierem edificavit? praesertim si addas, quae faciunt homines, sine Deo cooperante non fieri: quae autem facit Deus, ab ipso solo nullo alio cooperante fieri.

Sexto donata est hominis anima libero voluntatis arbitrio, quod est illi commune cum ipso Deo, et Angelis, et quo a rebus ceteris creatis maxime distat. Magna est haec nobilitas, et admirabilis excellentia. Sed tanto major est libertas in conditore rerum omnium Deo, ut anima libertas cum illa comparata, vix umbra illius esse videatur. Primum libertas voluntatis humana infirma est, et ad mala ac noxia sibi eligenda facilis et prona; libertas voluntatis divinae robustissima est, ut deficere, vel inclinari ad malum nullo modo possit, quomodo enim posse mori infirmitas est corporis mortalis, non posse mori sanitas est corporis glorificati: sic etiam posse peccare, infirmitas est liberi arbitrii, non posse peccare, sanitas erit ejusdem arbitrii, quando Deus in caelesti patria hoc nobis conferet per gratiam, quod ipse semper possidet per naturam. Deinde liberum arbitrium nostrum, liberum quidem est, ut possit velle, et non velle, vel etiam velle, et nolle: sed non est potens efficere quod vult, vel ut non fiat, quod non vult etiam in seipso, quanto magis in ceteris? Audi Apostolum lamentantem in epistola ad Romanos: *Non quod volo bonum, hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago*. Et quis nostrum hoc non experitur? voloattente orare Deum, et jubeo imaginationi meae, dum ad orandum assisto, ut nusquam evagetur, nec me trahat ad alia cogitanda: et eam retinere non possum in officio, ac dum minus de hac re sollicitus sum, invenio me ab imaginatione delusum, oratione intermissa ad alia cogitanda delapsam. Volo non concupiscere, et non irasci praeter ordinem rationis, et impero per liberum arbitrium irascibili, et concupiscibili facultati, quae in me sunt, ac rationi jure subdita esse debent, ut rationis imperio omnino subjaceant, nec se sinant a sensibus corporis ullo modo seduci, et saepe non obediunt, nec fit quod volo, sed quod nolo. Sed quod prorsus

admirabile et miserabile est, imperat animus corpori, et patitur statim, imperat animus sibi, et resistitur. «Unde hoc monstrum? inquit S. Augustinus. Imperat animus ut moveatur manus, et tanta est facilitas, ut vix a servitio discernatur imperium, et animus, animus est, et manus, corpus est. Imperat animus, ut velit animus, nec alter est, nec facit tamen, sed non ex toto vult: non ergo ex toto imperat. Non igitur monstrum, sed aegritudo animi est, quia non totus assurgit veritate sublevatus, consuetudine praegravatus.»

At libertas arbitrii Domini Dei cum plena et absoluta potestate ita conjuncta est ut de ea scriptum sit: *Omnia quaecumque voluit, fecit. Et nemo est, qui tunc possit resistere voluntati*. Quare, anima mea, si sapis, noli de viribus liberi arbitrii gloriari, donec pervenias ad libertatem gloriae filiorum Dei, quando caelestis medicus sanaverit omnes languores tuos, et releverit in bonis desiderium tuum. Interim vero ingeniosae assidue, ac dicito Deo cum Propheta: *Adjutor meus esto, ne derelinquas me*. Et non cum torpore, et ex sola consuetudine, sed vigilanter, et ex toto corde repete, quod plusquam septies in die repetis: *Deus in adiutorium meum intende; Domine ad adjuvandum me festina*.

Septimo habet hominis anima voluntatem rationalem, quae non solum appetere potest bona presentia, et particularia, et corporalia, qualia appetunt etiam bestiae, sed etiam bona absentia, generalia, et spiritualia, quae per fidem, aut rationem ostenduntur, atque adeo ipsum summum et infinitum bonum, quod est Deus. Atque hoc est, quod facit hominem magnarum virtutum capaceam, ac praecipue Reginae omnium virtutum charitatis. Amant animantia bruta, sed amore concupiscentiae, amorem vero amicitiae omnino ignorant. Tu vero, anima, capax a Deo facta es illius doni, quod est fons omnium donorum, et quod cum Deo summo bono ita conjungit, ut ille in te maneat, et tu in eo, lumine videlicet, et speciosissime charitatis. *Deus enim charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo*. Sed si hoc tantum est bonum voluntatis creatae, quantum erit illud bonum, quo plena est voluntas increata? Sola voluntas Dei capax est infiniti amoris, quo digna est amari infinita bonitas Dei. Neque indiget virtutibus ista voluntas, neque opus habet ab intellectu dirigi, ipsa enim et intellectus idem sunt

sicut sapientia et charitas in Deo una res sunt.

Octavo, anima humana est in corpore humano, sed longe aliter quam animae brutorum in corporibus eorum. Anima brutorum materiales sunt, et extensae ad corporis extensionem, ut pars sit in parte, et tota in toto. Anima vero humana, quia spiritus indivisibilis est, admirabili modo tota in toto, et tota in singulis partibus est, et cum totum corpus repleat, nullum tamen in corpore locum occupat; et quando corpus crescit anima non crescit, sed incipit esse, ubi antea non erat; et si membrum abscinditur, vel arescit, anima non minuitur, neque siccat, sed desinit in eo membro esse, ubi antea erat, absque omni lesione, vel mutilatione sua. Hoc est verum speculum existentiae Dei in rebus creatis. Deus enim spiritus indivisibilis est, et tamen mundum totum, et partes ejus omnes replet, nec locum ullum occupat, et totus est in toto mundo, et totus in qualibet parte mundi; et cum nova creatura producit, Deus in ea incipit esse, nec movetur tamen: et cum creatura aliqua forte destruitur, aut moritur, Deus non destruitur, nec moritur, sed desinit ibi esse, nec tamen locum mutat. Itaque in his conveniunt Deus, et anima, sed in multis tamen, ut par est, longe eminet Deus. Anima siquidem, ut in corpore sit, et corpus regat, ac moveat, necesse habet formam corporis fieri, atque ita cum eo conjungi, ut ex anima et corpore unus homo fiat. Deus non eget, ut fiat forma, vel anima mundi, neque ut ex ipso et mundo una substantia composita fiat. Sed ex immensitate sua hoc habet, ut ubique sit; ex indivisibili unitate, ut totus ubique sit; ex omnipotentia, ut omnia regat, omnia portet, omnia moveat. Deinde anima, quamvis in toto corpore esse dicatur, tamen proprie non est, nisi in partibus viventibus, sive animatis, proinde non est in humoribus, in capillis, in unguibus, in membris aridis, vel emortuis: Deus absolute in rebus omnibus est, nec solum in corporalibus, sed etiam in spiritualibus, neque fieri potest, ut aliquid sit, in quo Deus non sit. Praeterea non est anima nisi in corpore suo, eoque satis angusto, et brevi, et in quo partes omnes simul colligatae sint, si qua enim pars separaretur ab aliis, in illa esse non posset anima: Deus autem in hac rerum universitate lotus est, quamvis et ipsa universitas maxima sit, et partes ejus colligatae non sint, quamvis

contiguae sint; et si mundus alius, et alius conderetur, in omnibus Deus esset. Ideo enim scriptum est: *Caelum et caeli colorum non te capiunt*. Quoniam si alii caeli, et alia terra feret, in illis quoque esset, et si sursum novi caeli, et novae terrae sine fine multiplicaretur, omnia replet, et ubi non esset, nihil omnino esset.

Nono anima hominis, praeter ea, quae dicta sunt, habet etiam imaginem in se, quamvis obscuram divinissime Trinitatis: tum quia habet memoriam fecundam, vim intelligendi, et vim amandi: tum etiam quoniam mens ejus intelligendo format verbum quoddam suum, et a mente et a verbo procedit amor, quia id quod cognoscitur a mente, et repraesentatur a verbo, ut bonum, continuo a voluntate diligitur, et desideratur. Sed tamen longe altiore et diviniore modo Pater Deus generat Verbum Deum, et Pater et Verbum spirant Spiritum sanctum Deum, qui est amor vivens, et fons vivus omnis amoris casti. Et ea de causa mysterium Trinitatis superat naturalem sciendi modum; nec potest sine supernaturali lumine ad ipsius notitiam, quantumvis doctus Philosophus pervenire. Siquidem anima hominis producit verbum, et amorem, quae non substantiae, sed accidentia sunt, ac per hoc personae non sunt: Deus autem Pater Verbum genuit sibi consubstantiale, et Pater ac Verbum spirant Spiritum sanctum utriusque similiter consubstantialem, unde tres personae merito dicuntur Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Deinde anima hominis producit verbum, quod non diu permanet, et voluntas producit amorem, qui non diu durat: Deus autem Pater generat Verbum aeternum, et Pater et Verbum spirant Spiritum sanctum aeternum, neque enim Deus esse potest sine Verbo, et sine Spiritu suo. Denique anima hominis, per unum verbum rem unam repraesentat, ideo multiplicat verba, non solum mentis, sed etiam oris; e voluntas humana multos actus amoris producere debet, si multas res velit amare: Deus autem unico verbo omnia vera dicit, et unico actu amoris omnia bona diligit.

Denique hoc habet anima humana, ut dum est in corpore, quamvis non videatur, nec audiatur, nec moveatur, ac vix in eo esse intelligatur, et ea recedente nihil corpori deesse videatur: tamen ipsa omnia bona corpori tribuat, sensum, motum, loquelam, subsistentiam, pulchritudinem, robur: cur

enim homo dum vivit, videt, audit, loquitur, ambulat, subsistit, robustus, formosus, et amabilis est, nisi quoniam anima in eo est? et car post mortem, nec videt, nec audit, nec loquitur, nec movetur, sed jacet deformis, inutilis, et invisus, nisi quoniam anima recessit, unde bona illa derivabantur? Sic Deus tuus, o anima, dum per gratiam suam in te vivit, ipse facit, ut videas quæ tibi fides ostendit, et audias quid loquatur in te Dominus, et ambules per viam mandatorum ad celestem Hierusalem, et loquaris in oratione ad Deum, et in sancta exhortatione ad proximum, et subsistas perseverando in operibus bonis, et robustus sis in acie adversus hostes invisibiles, et formosus in oculis invisibilis Dei, et Angelorum ejus. Cave autem ne recedente gratia Dei, quæ est vita animæ tuæ, experiaris damna, quæ secum affert mors prima, unde rapiaris ad mortem secundam, ex qua resurrectio nulla conceditur. O si mentis oculos tibi Dominus aperiret, et speciem eximiam, ac splendorem nimium intueri posses, quo prædita est anima grata Deo, et per veram charitatem ei conjuncta, et quibus oculis eam Deus aspiciat, quem locum illi præparat, quæ gaudia illi promittit, et quanto ipsa desiderio expectatur ab Angelis, et aliis spiritibus beatis: certe ferre non posses, ut tanta pulchritudo, vel aliqua levi macula fedaretur, et si id forte contingeret, nitereris saltem, ut maculas, quantumvis parvas, lacrymarum fluminibus dilueres. Hoc certe de S. Francisco refert S. Bonaventura, quoniam videbat se Agnum immaculatum sine macula aliqua sequi non posse, dedisse saltem operam, ut quotidianis et copiosis imbribus lacrymarum animam purgaret, et maculas omnes, quantumvis levissimas, tergeret. Sed si per eandem gratiam Dei aperirentur oculi interiores, et intueri posses, quanta sit fœditas animæ peccatricis, quam tetrum odorem spiret, quasi putrefactum cadaver, et quam refugiant Deus et Angeli sancti eam respicere; quamvis fortasse in corpore habitet specioso, et ornato, et oculis hominum valde amabili: sine dubitatione illa ita horreres, ut nulla ratione patereris, te talem fieri, aut in eo statu diutius permanere.

GRADUS NONUS.

Ex consideratione Angelorum.

Pervenimus ad supremum gradum ascen-

sionis in Deum, ex iis, qui sumi possunt a substantiis creatis, nulla enim est creata substantia, sublimior Angelica, si de naturali tantum perfectione loquamur. Angelos igitur considerabimus primum, quoad excellentiam naturæ; deinde quoad sublimitatem gratiæ; postremo quoad officia, quibus funguntur, neque propositum nobis est, integram disputationem de Angelis instituire, sed ea solum attingere, quæ nos juvare possunt ad elevandam mentem in Deum. Angelus igitur si cum anima rationali et humana comparetur, satis apte dici potest anima perfecta, quemadmodum et anima dici potest Angelus imperfectus. Sic enim de homine ratione anima loquitur Propheta, cum dicit: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis.* Angelus enim est integra perfecta substantia spiritualis; anima humana dimidiata, et imperfecta, quia est forma corporis, ac per hoc est pars hominis. Itaque Angelus totus est spiritus, homo partim spiritus, partim caro, vel partim Angelus, partim bestia, quo modo si quis diceret, Angelum esse totum aureum; hominem partim aureum, partim luteum. Quare verum est quod Propheta dicit, hominem esse paulo minoratum ab Angelis, et verum etiam est, animam humanam, quia est pars hominis, esse paulo minorem Angelo. Ex quo sequitur, ut Angelus similior Deo sit, quam homo, vel anima ejus, quia Deus spiritus est, non corpus, neque corporis forma. Nec tamen hæc major similitudo Angeli ad Deum facit, ut Deus non sit spiritus infinito intervallo dignitatis elevatus super Angelicam sublimitatem; est enim Deus spiritus increatus, æternus, immensus, solus potens, solus patiens, bonus, solus altissimus. Quare si confiteris, anima mea, suspiciendam merito a te esse naturam angelicam, quam magis suspicere debes et admirari naturam divinam, quæ supra modum et supra omnem mensuram supereminet Angelicæ dignitati?

Sed neque solum in natura, sive substantia dici potest Angelus, homo perfectus, et homo Angelus imperfectus, sed etiam in intelligentia, et scientia. Siquidem homo, sive anima humana multum laborat, in rebus intelligendis, cum oporteat eam uti ministerio sensuum, et discurrendo ab effectis ad causas, et a causis ad effecta, paulatim scientiam sibi comparare: unde etiam sæpe dubius hæret, sæpe misere fallitur, et raro ad certam intelligentiam pervenit: An-

gelus vero unico intuitu res intuetur, et simul causas et effecta ipsius cernit, nec solum ad accidentia, sed ad ipsam etiam rei substantiam penetrat. Neque res tantum corporales, sed etiam spirituales videt. Itaque homo, dum in hac terra peregrinatur, quod ad intelligentiam pertinet, non paulominus est minoratus ab Angelis, sed tam multum est minoratus, ut homo quantumvis ingenio polleat, et studio sapientiæ operam dederit, si cum Angelo comparetur, puer, aut infans et lactens merito dici possit. Non enim falso de nobis mortalibus Propheta cecinit: *Ex ore infantium et lactantium profecisti laudem.* Audi sapientissimum Salomonem quid de nostra scientia, qua sic inflamur judicet: *Cunctæ res difficiles, non potest eas homo explicare sermone,* et rursus: *Mundum tradidit (Deus) disputationi eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.* Si cuncta sunt difficilia, et inexplicabilia ab homine, et si de mundo hoc visibili nihil intelligit homo a prima re creata usque ad ultimam, nihil, inquam, perfecte intelligit, ut naturam ejus, proprietates, accidentia, vires et cætera, quæ in ea latent, explicare queat: quantis erroribus se implicabit, si ea, quæ supra cælum sunt, investigare tentaverit? Quare si sapias, anima, sectare scientiam salutis, et sapientiam sanctorum, quæ in eo posita est, ut Deum timeas, et mandata ejus observes, delectet te magis oratio, quam disputatio; et charitas adificans, quam scientia inflans; hæc enim est via, quæ ducit ad vitam, et regnum cælorum, ubi dabitur nobis parvulis equalitas Angelorum, qui semper vident faciem Patris, qui in cælis est.

Est vero etiam tertium quiddam, in quo humana anima, non paulo minus sed multum valde minoratur ab Angelo. Est autem potentia et imperium super corpora; anima enim humana corpus suum tantum voluntatis imperio movere potest, alia corpora hoc modo non potest: et corpus suum movet motu progressivo super terram, non autem potest illud super aquam suspendere, vel super æerem evehere, et quo voluerit asportare: Angeli vero solo impetu spiritus, id est, imperio voluntatis, corpora gravia sursum evehunt, et ferunt quocumque libuerit, sic Angelus unus rapuit Habacuc, et brevissimo tempore tulit in Babylonem, ut prandium ferret Danieli, et reportavit in Palæstinam. Deinde non potest homo solo

spiritu pugnare cum hostibus, sed manibus et armis indiget: sed Angelus sine manibus, sine armis contra integrum exercitum armorum hominum, solo impetu spiritus sui præliari potest, et vincere. Sic Angelus unus occidit aliquando centum octoginta quinque millia Assyriorum. Et si hæc potest Angelus, quid poterit Conditor et Dominus Angelorum? Uti que poterit, qui ex nihilo fecit omnia, in nihilum omnia redigere. Potest quoque animus humanus, per artem pingendi, et sculpendi, non sine industria et labore conficere imagines hominum, quæ viventes homines representent, et spirare ac vivere videantur; possunt Angeli sine labore, et sine manibus, et instrumentis, ac fere momento temporis corpus ex elementis ita sibi aptare, ut corpus humanum ab hominibus prudentibus judicetur, quod videlicet ambulet, loquatur, comedat, bibat, et tangi, palpari, atque etiam lavari queat, sic Abraham Angelis cibum præparavit, et pedes lavit: quoniam, ut explicat Apostolus, Angelos hospitio recepit, homines se recepisse credens, quod idem accidit nepoti ejus Loth, dum Angelos duos, tamquam homines peregrinos in domum suam admisit. Sed et Raphael Angelus per multos dies versatus est cum Tobia juniore, ambulans, loquens, comedens, bibens, ac si vere ac proprie homo esset, et tamen ipse postea discessurus, ait: *Videbor vobiscum manducare, et bibere, sed ego cibo et potu invisibili utor, ac repente ab oculis eorum evanuit.* Magna profecto et admirabilis potentia, corpus repente formare, quod nulla in re ab humano et vivo corpore differre videatur, et illud ipsum, quando libuerit, repente dissolvere, ut vestigium ejus nullum appareat. Quod si tanta et tam admiranda Angelorum potentia est, quanta erit potentia Conditoris Angelorum, qui et illos creavit, et potentiam, quamtam voluit, attribuit? Omnino sicut scientia Angelorum, et nostra cum scientia Dei comparata, ignorantia est: et sicut justitia Angelorum et nostra justitiæ Dei comparata, injustitia est: sic omnis potentia Angelorum et nostra potentia Dei comparata, infirmitas est, ideo vere dicitur Deus noster solus sapiens, solus bonus, et solus potens.

Denique si locum Angelorum et hominum consideremus, inveniemus ex hac etiam parte, hominem, sive ejus animam, non paulo minus, sed multum omnino ab Angelo minoratam (ator enim libenter verbo, quo

utitur Apostolus), Nam anime humane locum Deus attribuit in terra, Angelis in cœlo, id est, in palatio suo. *Cœlum enim cœli Domino; terram autem dedit filiis hominum.* Hinc Dominus apud Matthæum vocat Angelos cœlorum, et apud Lucam dicit: *Gaudium erit in cœlo super uno peccatore penitentiam agente, et paulo post: Gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente.* Et præterea, sic alligavit Deus animam corpori, ut sine illo locum mutare non possit: Angelos autem Deus nulli corpori alligavit, atque eis potestatem attribuit, ut de cœlo ad terram, et de terra ad cœlum, vel quocumque voluerint velocissime trans-eant. Sic Angelus naturæ dignitate proximus Deo, etiam subtilitate utramque imitatur omnipresenciam Dei, Deus enim semper ubique est per naturæ immensitatem, neque eget loci mutatione, cum sit ubique; Angelus per motus velocitatem, tam facile de loco ad locum transit, et presentiam suam locis omnibus exhibet, ut ubique quodammodo esse videatur.

Tu vero, anima mea, si Dominum Angelorum audire voleris, non erit cur Angelis, vel locum illum sublimem, vel motum sine fatigatione velocissimum invidere, nam non solum, tu anima, corpore soluta æqualis Angelis eris, sed cum ad corpus redieris, quod Christus *Conformabit corpori claritatis suæ*, cum ipso corpore cœlum, tamquam domum propriam possidebis, et ipsum corpus spirituale effectum, sine labore, vel fatigatione, illic erit continuo, ubi tu ejus anima voleris, atque jusseris. Non te fallit Dominus tuus, qui ait in Evangelio: *In domo Patris mei mansiones multe sunt, et: Vado parare vobis locum, et: Si abiero, et præparavero vobis locum, iterum venio, et accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego, et vos sitis. Volo, Pater, ut ubi sum ego, et illi sint mecum, et videant claritatem meam, quam dediisti mihi.* Ubi sit autem Christus, et quale corpus habeat, non ignoras, confiteris enim quotidie, ac dicis: Tertia die resurrexit a mortuis, ascendit ad cœlos; et scis corpus ejus post Resurrectionem intrare solitum ad discipulos januis clausis, et cum recederet non ambulando, sed evanescente recedere consuevisse, id est, tam celeri motu corpus suum transferre solitum de loco ad locum, ac si spiritus, non corpus fuisset. Sed si ad gloriam istam aspiras, oportet hic primum ut conformes corpus tuum corpori hu-

millitatis Christi: sic enim fiet ut Christus corpus tuum conformet corpori claritatis suæ. Deinde oportet ut vestigia ejus sequaris. *Christus enim passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus*, inquit Apostolus Petrus, et quæ sunt vestigia ejus? *Qui peccatum, inquit, non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus: qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur.* Duo sunt Christi vestigia, a quibus si aberras, viam perdidisti, et ad patriam nunquam pervenies, oportet mala non facere, sed pati; et quod inde sequitur, bona facere, et bona hic non expectare et, quæ horum omnium summa est, oportet diligere proximum propter Deum, dilectione vera, et pura, amicitia, non concupiscentiæ, gratis, non propter retributionem hominis, contentum retributione Dei, quæ omnem mensuram superat.

Veniamus nunc ad dignitatem Angelorum secundum gratiam. Vere in hoc etiam minoratus est homo plusquam paulo minus ab Angelis. Siquidem initio Deus Angelos singulos ita creavit, ut simul in eis cõpenderet naturam, et infunderet gratiam, ut S. Augustinus testatur in libris de civit. Dei. Deinde mox ut prima conversione mentis in Deum illi per charitatem adhererent, cadentibus reprobis, beatitudine et gloria coronati sunt. Itaque peregrinatio ipsorum brevissima et mansio in patria sempiterna fuit; si tamen peregrinatio dici debet brevissima illa mora, quæ inter creationem et beatitudinem intercessit. Nos autem homines gratiam quidem cum natura in creatione accepimus, sed in parente primo, non in nobis, et ideo illo cadente omnes cecidimus; in quo, ut Apostolus loquitur, omnes peccaverunt, quamvis autem per mediatorem Dei et hominam Christum Jesum reconciliati simus Deo: tamen exilio diuturno damnati sumus, et dum sumus in corpore, peregrinamur a Domino, per fidem enim ambulamus, et non per speciem, et quod pios homines et patriam desiderantes multum contristat, illud est, quod inter hostes sævissimos interim versamur, et periculum est, ne ab illis circumventi et capti a dulcissimæ patriæ possessione tandem excidamus. Hinc sunt illæ voces: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: habitavi cum habitantibus Cedar: multum incola fuit anima mea.* Sed quamvis in hac re minores Angelis simus: Dei tamen benignitas mirifice nos homines consolatur, tum quod ex

genere nostro unum, et unam, Christum, et Mariam in regno cœlorum omnibus Angelis anteposuit, tum quod non paucos ex hominibus, quamvis Angelis omnibus natura muneribus inferiores, dono gratiæ, superiores multis Angelis esse voluerit, et aliquos etiam summis æquaverit. Certe S. Joannes Chrysostomus exponens epistolam ad Romanos, Apostolorum principes Petrum et Paulum in eo loco collocare non dubitavit, ubi Seraphim volant, ac Deum glorificant, quod idem de S. Joanne Baptista, et aliis nonnullis primum est credere. Adde quod Angeli boni post primum meritum ad gloriam pervenerunt, quoniam etiam Angeli mala post primum peccatum fuerunt æterno supplicio mancipati, prout homines qui non debent de longiore via, cum in ea possint sæpe ac sæpius lapsus suos corrigere, et per penitentiam ad veniam pervenire.

Restat nunc, ut de officiis Angelorum pauca dicamus. Quinque sunt Angelorum officia. Primum est laudes et hymnos perpetuo canere conditori. Ac ut intelligamus quanti faciat Deum hoc ministerium, considerandum est, supremos Angelos ad hoc officium esse destinatos, quos quasi præcipientes, omnes Angelorum chori consonis vocibus cum incredibili jubilo prosequuntur. Audi Isaiam: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, et elevatum, et ea quæ sub ipso erant replebant templum. Seraphim stabant super illud: sex alæ uni, et sex alæ alteri, duabus velabant faciem ejus, et duabus velabant pedes ejus, et duabus volabant, et clamabant alter ad alterum, et dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum; plena est omnis terra gloria ejus.* Hic audis nomen Seraphim, qui sunt principes supremi ordinis, vides illos velare faciem, et pedes, quod est signum reverentiæ, quasi non audent intueri faciem, vel tangere nudos pedes, vides eosdem assidue volare dum canunt, quod significat affectum et desiderium semper magis ac magis propinquandi Deo, quæ duo sunt necessaria iis, qui placere Deo volunt, dum laudes ejus decantant, ut videlicet amorem cum reverentia, et reverentiam cum amore conjungant, quod etiam David Propheta expressit, cum ait: *Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore.*

Hinc discas, anima mea, quanta veneratione dignus sit Deus, cum supremi illi prin-

cipes cœli, qui semper assistunt ei, et semper faciem ejus vident, neque ex tam excelso gradu suo, neque ex tam longa familiaritate timorem ac reverentiam negligere unquam audeant, dum laudes ejus dicunt. Et quid respondebis tu pulvis, et cinis cum in judicio argueris de somnolentia, vel evagationibus in tam divino opere, ad quod digna non eras ut assumereris? discere saltem incepsas, tam magno exemplo edocta, cum timore et tremore, cum attentione et vigilantia, cum amore et desiderio Deo tuo debitas laudes hymnosque persolvere. Alterum officium Angelorum est orationes mortalium offerre Deo, easque suo etiam suffragio commendare, sic enim loquitur Angelus Raphael in libro Tobie: *Quando orabas cum lacrymis, et sepeliebas mortuos, et derelinquebas prandium tuum, ego obtuli orationem tuam Domino, et in Apocalypsi vidi Joannes Angelum stantem ante altare cum auro turbulato. Et data sunt, inquit, ei incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum ante thronum Dei.* Hic vero incredibilis prorsus cernitur clementia, et misericordia Dei nostri, non enim contentus fuit per Prophetas suos primum, deinde per Filium suum, et ejus Apostolos hortari nos ad orandum, et petendum: sed etiam addidit promissionem dandi, quicquid petierimus. *Petite, inquit, et accipietis, et alibi: Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Neque hac promissione contentus, adiecit etiam præmium se daturum petentibus: *Tu autem, inquit, cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito, et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi, mercedem videlicet, præter ea, quæ petivisti.* Sic enim de elemosyna et jejuniis eodem in loco Dominus dicit: *Pater qui videt in abscondito, reddet tibi.* Sed neque hoc argumento pietatis paternæ contentus Deus, constituit Angelos, quasi cubicularios suos intimos, qui orationem, quasi memorialium pauperum curam haberent, eaque in conspectu suo offerrent, ac legerent, ne ulla omnino pauperum petitio oblivioni manderetur. Quis unquam principum terrenorum præmium promissit venientibus ad se, gratiam, vel justitiam petentibus? et tamen, qui veniunt ad principes terræ, homines sunt, ut ipsi etiam principes homines sunt, ex eodem luto formati, et eidem summo principi Deo subjecti. Sed si grave est præmium dare pe-

tentibus : certe tamen grave esse non debet libenter eos admittere, et fidelem cubicularium deputare, qui supplices libellos subditorum diligenter custodiret, et offerret, et pro celeri expeditione sollicitus esset. Tertium officium Angelorum in eo positum est, ut legati militantur ad ea significanda, quæ Deus significari voluerit, ac præsertim ad negotia redemptionis, et salutis æternæ, sic enim loquitur Apostolus ad Hebræos. *Nonne omnes (Angeli) sunt administratori spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis?* sic videmus in veteri Testamento passim Angelos apparuisse Patriarchis, et Prophetis, eisque patefuisse quæ Deus patefacienda mandaverat, sic etiam in Testamento novo legimus, Archangelum Gabrielem missum fuisse nuntium ad Zachariam, et ad Virginem Deiparam : deinde Angelos quoque missos ad pastores, ad S. Joseph, et post Resurrectionem Domini ad mulieres sepulcro inhaerentes, et post Ascensionem ad discipulos omnes. Cur autem Deus, qui ubique est, et facile potest per se in cordibus hominum loqui, velit tamen Angelos mittere, illa ratio esse videtur, ut homines intelligant, Deo curæ esse res humanas, et ab illo regi et dirigi universa ; possent enim homines facile sibi persuadere inspirationes divinas esse rationationes suas, vel consilia sua, sed cum videant, vel audiant Angelos a Deo mitti, et quæ ab Angelis prædicantur, ita fieri, ut illi præmonerunt, dubitare non possunt, quin Deus providentiam gerat rerum humanarum, atque ea præsertim ab illo dirigi, et disponi, quæ ad salutem æternam electorum pertinent. Quartum officium Angelorum est protectio hominum, sive singulorum, sive multitudinis : placuit enim pietati Patris nostri Dei commendare potentissimis servis suis infirmitates mortalium, eosque præciter, vel quasi pedagogos pueris, vel quasi tutores parvulis, vel quasi patronos clientibus, vel quasi pastores ovibus, vel quasi medicos ægrotis, vel quasi defensores pupillis, vel quasi protectores iis, qui se defendere nequeunt, nisi sub alas confugiant potentiorum. De protectione et custodia singulorum hominum testis est David : *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis*; testis etiam et quidem fidelissimus Christus ipse : *Vilete ne contemnatis unum ex his pusillis ; dico enim vobis, quia Angeli*

eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est. De protectoribus vero provinciarum, et regnorum, testis est Daniel, qui Angelum protectorem regni Persarum, vocat regem Persarum; et protectorem regni Græcorum, nominat regem Græcorum, et protectorem filiorum Israel suo nomine Michaelen vocat. Denique de protectoribus Ecclesiarum scribit Joannes in Apocalypsi, ubi mentionem facit Angeli Ecclesie Ephesi, et Angeli Ecclesie Smyrnæ, et sic de aliis. Itaque in regnis singulis duo sunt reges, unus visibilis, homo, et unus invisibilis, Angelus; et in Ecclesiis singulis duo sunt Episcopi, unus visibilis, homo, et unus invisibilis, Angelus; et in Ecclesia Catholica universa, duo sunt Pontifices maximi, sub Christo Domino constituti, unus visibilis, homo, et unus invisibilis, Angelus, quem Michaelen Archangelum esse credimus, cum enim ut olim synagoga Judæorum, ita nunc Patrum veneratur Ecclesia Christianorum.

Videsne, anima, quam sit sollicita illa Majestas, quæ honorum nostrorum non eget, de nobis servulis suis? quid potuit facere, ut charitatem suam magnam ostenderet, et non fecit? obruit nos beneficiis: ut apud eum libenter maneremus; vallavit custodiam, ne aufereremus; circumdedit protectoribus, ne abriperemur; quid faceret si thesaurus illius essemus, ut re vera ille magnus et solus thesaurus noster est?

Ergo anima mea, tandem aliquando cede charitati et charitate tanti amatoris superata, totam te, nulla tui parte relicta, ejas obsequio et voluntati mancipa, trade dona irrevocabili juramento et voto; nihil te moveat eorum, quæ videntur, sed invisibilia cogita, et ad illa suspira. *Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ non videntur æterna.*

Postremum officium Angelorum est, ut sint etiam milites, vel duces armati, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Angeli sunt, qui civitates infames igne et sulphure concremarunt; qui progenita totius Egypti occiderunt; qui multa millia Assyriorum uno impetu prostraverunt; Angeli erunt, qui in die novissimo *Segregabunt malos de medio iustorum, et mittent illos in caminum ignis.*

Ergo diligant viri pii cives suos, Angelos sanctos: horreant impii potentiam Angelorum, ministrorum iræ Dei omnipotentis, a quorum manibus nullus eos eripere poterit.

GRADUS DECIMUS.

Ex consideratione essentia Dei, per similitudinem magnitudinis corporalis.

Ascendimus per substantias creatas quantum potuimus; nec tamen ad eam notitiam Dei pervenimus, ad quam speculando in hac etiam lacrymarum valle perveniri potest. Superest igitur ut videamus, an per dimensiones quantitatis corporalis, quas novimus, ascendere possimus ad latitudinem, et longitudinem, altitudinem, et profundum invisibilis essentia Dei illa, enim in creaturis dicuntur magna, quæ magnas habent quatuor dimensiones. Deus autem in Psalmis, et alibi passim dicitur magnus, et quod ejus magnitudinis nullus sit finis. Certe S. Bernardus eximius contemplator ex his dimensionibus gradus sibi fecit ad cognoscendum Deum, in libris quos scripsit de consideratione ad Eugenium Papam. Neque ille primus inventor fuit scalarum hujus generis: sed ab Apostolo, qui in tertium cœlum ac Paradisum penetravit, hunc modum ascensionis didicit, sic enim loquitur Apostolus in epistola ad Ephesios : *Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, et longitudo et sublimitas et profundum.* Si quis enim attente consideret, inveniet profecto, nihil esse plenum, et solidum extra Deum, sed omnia angusta, brevia, humilia, et inania, vel superficialia: in Deo autem esse veram latitudinem, immensitatem; veram longitudinem, æternitatem; veram altitudinem, nature sublimitatem; verum profundum, sine fundo, incomprehensibilitatem, et rursus veram altitudinem, omnipotentiam; verum profundum, infinitam sapientiam; veram latitudinem, plenissima viscera misericordie; veram longitudinem, restrictionem judicii, id est, plenam perfectamque justitiam.

Sed non satis est, has considerationes leviter attingere, si quis ascendere velit, et invenire quod quaerit: sed plane comprehendere oportet, *Ut possitis*, inquit Apostolus, *comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas et profundum.* Is vero comprehendit, qui attentissime cogitans omnino persuadetur, rem ita se habere, et ita persuadetur, ut thesaurum inventum venditis omnibus comparare festinet, ideo enim adjunxit Apostolus: *Cum omnibus sanctis.* Soli siquidem sancti ista plane comprehen-

dunt, vel nemo ista comprehendit, ut oportet, quin efficiatur sanctus. Neque repugnat iis, quæ diximus, S. Augustinus in epistola ad Honoratum, qui scribit, ab Apostolo de pingi cruce Christi, cum describitur latitudo, longitudo, sublimitas, et profundum, pertinet enim (ut ipse docet) ad latitudinem lignum transversum in quo figebantur manus crucifixi, ad longitudinem lignum oblongum, cui adhaerebat corpus crucifixi; ad sublimitatem lignum supra crucem positum, in quo erat titulus, ad profundum ea pars ligni, quæ humi fixa latebat, non inquam repugnat intentioni nostræ S. Augustinus, quin potius eam mirifice adjuvat: nam et crux Christi via est ad veram latitudinem, longitudinem, sublimitatem, et profundum obtinendam, quamvis enim oculis hominum angusta, et brevis, et demissa, et parum profunda crux videatur: revera tamen extendit brachia sua ab ortu usque ad occasum, et ab Aquilone usque ad Austrum, id est, longe lateque gloriam suam diffudit per Apostolicam prædicationem; et exiit verticem suum usque ad summum cœlum, quod instar clavis aperuit electis, et penetravit usque ad profundum inferni, quod eisdem electis in sempiternum clausit.

Incipiamus ab essentia, deinde ad attributa progrediemur. Essentia Dei latissima merito dici potest multis modis. Primo, latissima est in se, et prorsus immensa, quoniam complectitur omnes perfectiones rerum creaturarum, et etiam earum, quæ creatæ possent, et adhuc sine ullo numero plures quicquid enim factum est, et fiet, vel fieri posset, sine ulla dubitatione eminentiore ratione et modo continetur in Deo. Itaque res cætera sunt bona cum additamento, id est, bonus homo, bonus equus, bona domus, bona vestis, et sic de cæteris omnibus: Deus autem est omne bonum, nam dicitur Moysi: *Ostende mihi gloriam tuam, respondit Deus: Ego ostendam omne bonum tibi.* Si quis haberet rem unam apud se, quæ complecteretur omnia objecta sensuum summa perfectione, ita ut non liberet unquam egredi domum ad aliquid videndum, vel audiendum, vel olfactandum vel gustandum vel tangendum, cum haberet domi tantas delicias in una illa re, quantas optare potest homo maximo voluptarius: nonne esset res illa valde pretiosa? quod si res illa præterea contineret in se tantam divitiarum omnis generis copiam, quantam desiderare potest homo supra